

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 343.98

Володимир Бараняк
Національний університет “Львівська політехніка”,
кандидат хімічних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
baranyakvm@gmail.com
ORCID : 0000-0001-6161-7862

ВИКОРИСТАННЯ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА В КОНТЕКСТІ ПРЕДМЕТУ ДОКАЗУВАННЯ

<http://doi.org/10.23939/law2022.35.313>

© Бараняк В., 2022

Досліджено використання висновку експерта в контексті предмету доказування, розглянуто дискусійні питання щодо змісту висновку, зробленого на підставі проведеного дослідження, викладення встановлених фактів та їх професійної оцінки і форми висновку як акту експертного дослідження, що, своєю чергою, призвело до пропозицій заміни поняття “висновок експерта” на поняття “акт експертизи” чи “акт експертного дослідження”.

Наголошено на особливості висновку експерта як судового доказу, що полягає у повідомленні експертом як учасником кримінального судочинства слідству та суду в установленій законом формі результатів свого дослідження, яке проводиться за їх дорученням у визначеному процесуальному порядку, у контексті виникнення питань, вирішення яких вимагає застосування спеціальних знань і має суттєве значення для кримінального провадження. Зміст і форма висновку експерта є рівнозначно важливими під час визначення його доказової сили.

Зроблено висновок про те, що як єдиний процесуальний документ, який містить опис досліджень і висновки про факти, що встановлені на основі спеціальних знань, у процесі доказування за провадженням загалом висновок експерта є тільки початковим засобом доказування. Стосовно прийнятого у теорії поділу доказів на початкові і похідні висновок експерта слід розглядати як початковий доказ, що замінює у конкретній справі самого експерта. Висновок експерта за ознакою механізму формування фактичних даних належить до особистих доказів, оскільки зміст його становить повідомлення у формі висновків, які отримані експертом в результаті дослідження певних матеріалів і об'єктів на основі спеціальних знань.

Ключові слова: висновок експерта, форма висновку експерта, зміст висновку експерта, предмет доказування, доказ.

Постановка проблеми. Особливість висновку експерта як судового доказу полягає в тому, що експерт як учасник кримінального судочинства повідомляє слідство та суд в установленій законом формі про результати свого дослідження, яке проводиться за їх дорученням у визначеному

процесуальному порядку, у контексті виникнення питань, вирішення яких вимагає застосування спеціальних знань і має суттєве значення для кримінального провадження. У висновку експерта слід розрізняти зміст (зроблений на підставі проведеного дослідження висновок, викладення встановлених фактів та їх професійна оцінка) і форму (висновок як акт експертного дослідження). Обидва компоненти однаково важливі у визначенні доказової сили висновку експерта.

Форма судового доказу – акт проведення судової експертизи, в якому експерт має зробити висновки і описує весь процес дослідження, який привів його до цих висновків. Складається досить дивна ситуація. Слідчий чи судовий орган, призначаючи експертизу, має одержати документ, який би був джерелом доказів. Унаслідок цього почали висловлюватись думки, які стосуються заміни поняття “висновок експерта” на поняття “акт експертизи” чи “акт експертного дослідження”.

Аналіз дослідження проблеми. Використання судових експертиз у контексті предмету доказування досліджували такі вчені, як: Ю. Орлов, А. Белкін, В. Шерстюк, Д. Бочаров, В. Ціркаль, В. Гончаренко, І. Гора та інші.

Метою статті є дослідження особливості висновку експерта як судового доказу у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Розділ процесуальної науки, в межах якого здійснюється дослідження гносеологічних, логічних, правових та інших основ та правил доказування, на думку Ю. Орлова, слід іменувати “теорією доказів”. Те, що в юриспруденції традиційно іменується “теорією доказів”, за твердженням А. Белкіна, є таким лише в незначній частині, де йдеться про поняття та види доказів. Очевидно, що ці словосполучення є тотожними, адже означають по суті одне й те саме поняття: систему теоретичних положень, ідей та концепцій щодо розуміння сутності юридичного доказування та його наявної і належної юрисдикційної специфіки [3, с. 42].

Досить поширеним є розуміння доказування як інформаційного процесу. Необхідність зняття інформаційної невизначеності щодо обставин конкретної ситуації, яка потребує офіційної констатації або владного втручання, вимагає діяльності компетентних органів з отримання, фіксації, накопичення, зберігання, опрацювання, оцінки та використання відповідної інформації. Така пізнавальна діяльність, що спрямована на встановлення обставин справи та нормативно регламентована, і є юридичним доказуванням з боку adeptів інформаційної концепції доказування [2, с. 131].

Особливість висновку експерта як судового доказу полягає у тому, що експерт як учасник кримінального судочинства повідомляє слідство та суд в установленій законом формі про результати свого дослідження, яке проводиться за їх дорученням у визначеному процесуальному порядку, у контексті виникнення питань, вирішення яких має суттєве значення для кримінального провадження. У висновку експерта слід розрізняти зміст (зроблений на підставі проведеного дослідження висновок, викладення встановлених фактів та їх професійна оцінка) і форму (висновок як акт експертного дослідження). Обидва компоненти однаково важливі під час визначення доказової сили висновку експерта.

Форма судового доказу – акт проведення судової експертизи, в якому експерт має зробити висновки і описує весь процес дослідження, який призвів його до цих висновків. Складається досить дивна ситуація. Слідчий чи судовий орган, призначаючи експертизу, має одержати документ, який би був джерелом доказів.

Як відомо, вичерпний перелік джерел доказів міститься в Кримінальному процесуальному кодексі України, і йдеться в ньому також і про висновок експерта. В Законі України “Про судову експертизу” [1] та в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз [6] також міститься термін “висновок експертизи”.

Слід відзначити, що поява терміна “акт експертизи” сягає радянських часів. У трьох КПК колишніх радянських країн Казахстану, Естонії та Литви складався за результатами

експертного дослідження “акт експертизи”, а у всіх решту країнах, зокрема, згідно з КПК України, – “висновок експерта”.

Унаслідок цього почали висловлюватись думки, які стосуються заміни поняття “висновок експерта” на поняття “акт експертизи” чи “акт експертного дослідження”. Зокрема, В. Шерстюк зазначає, що коли йдеться про “акт експертизи”, то насамперед наголошують на тому, що це результат певного дослідження, призначеного уповноваженою особою чи органом [5, с. 52]. Суд призначає своєю ухвалою (постановою) провести саме експертизу. У разі, коли проведення експертизи доручається експертній установі, суд взагалі не призначає експертами певних осіб.

Водночас, загалом, висновок експерта як єдиний процесуальний документ, що містить опис досліджень і висновки про факти, що встановлені на основі спеціальних знань, у процесі доказування за провадженням є тільки початковим засобом доказування. Це пояснюється тим, що висновок, складений із дотриманням вимог ст. ст. 101, 102 КПК, відображає увесь процес встановлення експертом фактів, які мають значення у провадженні. Експерт – єдиний носій усіх фактичних даних, які отримані під час дослідження, та остаточних висновків про встановлені факти. З точки зору прийнятого у теорії поділу доказів на початкові і похідні, висновок слід розглядати як початковий доказ, що замінює у конкретній справі самого експерта, від якого він виходить. За ознакою механізму формування фактичних даних висновок експерта належить до особистих доказів, оскільки зміст його становить повідомлення у формі висновків, які отримані експертом у результаті дослідження певних матеріалів і об'єктів на основі спеціальних знань. Все вищевикладене належить до заключних висновків, які містять категоричні висновки. Щодо висновків ймовірних, то вони у слідчій та судовій практиці можуть мати лише певне тактичне значення, насамперед під час розслідування кримінальних правопорушень, і не є засобом доказування у справі [4, с. 63].

Дискусійним є предмет доказування, тобто встановлення зв'язків між певним явищем, фактом та іншими фактами і явищами, які його обґрунтовують. Безумовно, ці зв'язки є об'єктивними: вони існують незалежно від того, чи є вони пізнаними, чи ні, незалежно від волі особи, яка провадить доказування. Сутність же доказування полягає у збиранні, дослідженні та оцінці доказів [3, с. 83].

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід наголосити, що як єдиний процесуальний документ, що містить опис досліджень і висновки про факти, що встановлені на основі спеціальних знань, у процесі доказування за провадженням загалом висновок експерта є тільки початковим засобом доказування. Висновок з точки зору прийнятого у теорії поділу доказів на початкові і похідні слід розглядати як початковий доказ, що замінює у конкретній справі самого експерта, від якого він виходить. Висновок експерта за ознакою механізму формування фактичних даних належить до особистих доказів, оскільки зміст його складає повідомлення у формі висновків, які отримані експертом в результаті дослідження певних матеріалів і об'єктів на основі спеціальних знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про судову експертизу : Закон України № 4711-VI від 25.02.1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.
2. Ціркаль В. В. (2005). Перевірка та оцінка висновку експертизи на досудовому слідстві і у суді. *Право України*. № 8. С. 60–63.
3. Бочаров Д. О. (2002). Щодо потреби загальнотеоретичного дослідження проблем юридичного доказування. *Право України*. № 5. 131 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. (2016). Видання 12-ге, доповн. і перероб. Київ : Алерта. 810 с.
5. Шерстюк В. М. (2008). Внутрішнє переконання судового експерта. *Криміналістичний вісник*. № 1(9). С. 8–11.
6. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.1998 р. (зі змін., внесеними наказом Міністерства юстиції України № 243/5 від 20.01.2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

REFERENCES

1. *Pro sudovu ekspertyzu : Zakon Ukrainy* (1994, February 25) No. 4711-VI [On forensic examination: Law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.
2. Tsirkal, V. V. (2005). Perevirka ta otsinka vysnovku ekspertyzy na dosudovomu slidstvi i u sudi [Verification and evaluation of the expert opinion at the pre-trial investigation and in court]. *Pravo Ukrainy*. No. 8. P. 60–63.
3. Bocharov, D. O. (2002). Shchodo potreby zahalnoteoretychnoho doslidzhennia problem yurydychnoho dokazuvannia [Regarding the need for a general theoretical study of the problems of legal proof]. *Pravo Ukrainy*. No. 5. 131 p.
4. *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy* (2016). [Scientific and practical commentary on the Criminal Procedure Code of Ukraine]. Vydannia 12-te dopovn. i pererob. Kyiv : Alerta. 810 p.
5. Sherstiuk, V. M. (2008). Vnutrishnie perekonannia sudovoho eksperta [The inner conviction of a forensic expert]. *Kryminalistychnyi visnyk*. No. 1(9). P. 8–11.
6. *Instruktsiia pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen* (1998, October 08) No. 53/5 [Instructions on the appointment and conduct of forensic examinations and expert research], zatverdzenia nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy: (zi zmin., vneseny my nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 20 sichnia 2021 roku N 243/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

Дата надходження: 17.08.2022 р.

Baranyak Volodymyr

Lviv Polytechnic National University,
Candidate of Chemical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Criminal Law and Procedure
Educational and Scientific Institute of Law,
Psychology and Innovative Education

USE OF THE EXPERT'S CONCLUSION IN THE CONTEXT OF THE SUBJECT OF PROOF

The article examines the use of expert conclusion in the context of the subject of evidence, discusses the content of the conclusion made on the basis of the study, presentation of established facts and their professional assessment and form of conclusion as an act of expert research, which in turn led to proposals to replace the concept expert “on the concept of” act of examination or “act of expert research”.

Emphasis is placed on the peculiarities of the expert’s opinion as judicial evidence, which consists in informing the expert as a participant in criminal proceedings to the investigation and court in the form prescribed by law of the results of their research, which is conducted on their behalf application of special knowledge and is essential for criminal proceedings. The content and form of the expert’s opinion are equally important in determining its probative value.

The article concludes that as the only procedural document containing a description of research and conclusions about the facts established on the basis of special knowledge, in the process of proving the proceedings as a whole, the expert opinion is only the initial means of proof. With regard to the accepted in theory division of evidence into initial and derivative expert opinion should be considered as initial evidence, which replaces in a particular case of the expert. The expert’s opinion on the basis of the mechanism of formation of factual data belongs to personal evidence, as its content is a message in the form of conclusions obtained by the expert as a result of research of certain materials and objects on the basis of specialized knowledge.

Key words: expert conclusion, form of expert conclusion, content of expert conclusion, subject of proof, proof.